

УДК 339.92
JEL: F23, P45

Венгер Віталій Васильович

кандидат економічних наук, старший науковий співробітник,
провідний науковий співробітник

ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України,
м. Київ, Україна

ORCID ID: 0000-0003-1018-0909

e-mail: vengerv@ukr.net

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КОРПОРАЦІЙ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Анотація. У статті розглянуто основні етапи розвитку транснаціональних корпорацій та визначено основні чинники, що впливали на процеси транснаціоналізації у різні періоди. Доведено, що на кожному етапі причини становлення та розвитку транснаціональних корпорацій різні, проте всі вони певною мірою пов'язані, насамперед, з недосконалою конкуренцією, бар'єрами на шляху розвитку міжнародної торгівлі, валютним контролем, значними транспортними витратами, відмінностями у податковому законодавстві різних країн.

До головних конкурентних переваг, які є основою ефективної діяльності транснаціональних корпорацій належать: безперешкодне володіння і доступ до природних ресурсів, капіталу і результатів науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт по всьому світу; горизонтальну диверсифікацію або вертикальну інтеграцію; економію на масштабах підприємства; низьку вартість фінансових ресурсів завдяки ширшим можливостям їх залучення; можливість за рахунок прямих інвестицій долати різні бар'єри на шляху до збільшення обсягів експорту своїх творів на ринок тієї або іншої країни тощо.

Розкрито можливий негативний вплив транснаціональних корпорацій на розвиток економік приймаючих країн. Зокрема, транснаціональні корпорації на внутрішньому ринку приймаючих країн створюють потужну конкуренцію місцевим компаніям, не даючи їм розвиватися. Крім того, вільне переміщення фінансового капіталу може підірвати стабільність національних валют і створити загрозу для національної безпеки країн, що розвиваються. Маючи свій інтерес у приймаючій країні, транснаціональні корпорації здатні насаджувати їй ідеологію, яка суперечить інтересам розвитку національного бізнесу і пригнічувати розвиток національно-державних інтересів.

Через стрімкий розвиток інтеграційних процесів та значний соціально-економічний ефект національної економіки не можуть уникнути впливу ТНК, проте уряди держав можуть регулювати рівень їхньої присутності. Таке регулювання відбувається що найменш на чотирьох рівнях: наддержавному; міждержавному; внутрішньодержавному; суспільному.

На основі міжнародних статистичних баз даних проаналізовано першу десятку найбільших транснаціональних корпорацій світу у 2018 році до яких входили: сім банківських установ, чотири з яких китайські (ICBC, China Construction Bank Corporation, JPMorgan Chase, Agricultural Bank of China, Bank of America, Wells Fargo, Bank of China), багатопрофільний американський холдинг (Berkshire Hathaway), американська технологічна компанія (Apple) та китайська страхова компанія (Ping An Insurance Group).

Виявлено, що серед основних чинників, які сприяли високому рейтингу цих компаній були: гнучка політика та стабільна діяльність в умовах економічних криз; активне розміщення виробництва на території інших країн; великі масштаби діяльності та опора на інформаційні технології.

Ключові слова: глобалізація; транснаціональні корпорації; транснаціоналізація; конкурентні переваги; приймаючі країни; регулювання транснаціональних корпорацій.

DOI: <http://doi.org/10.32750/2019-0204>

ВСТУП

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку світової економіки – етапі глобалізації – визначну роль відіграють транснаціональні корпорації, які стають провідними торговими підприємствами, інвесторами, поширювачами сучасних технологій, науково-технічного прогресу, стимуляторами міжнародної трудової міграції. Саме транснаціональні корпорації заклали основу взаємозалежної економічної діяльності різних країн світу, а згодом і стали основою глобальної економіки.

Сьогодні, транснаціональні корпорації це не лише головні суб'єкти світової, а й важлива частина національної економіки, роль яких з кожним роком посилюється. Відтак глобалізація процесів у світовій економіці на фоні активізації транснаціональних корпорацій активізує транснаціоналізацію й українських компаній, адже для сучасної України транснаціоналізація підприємств може виступити економічним механізмом, який визначить нові пріоритети суспільного відтворення, цілі зовнішньоекономічної політики, особливості та умови участі країни в міжнародному поділі праці. Тому формування потужних транснаціональних корпорацій, здатних адекватно реагувати на зовнішні впливи, активно розвивати міжнародні господарські зв'язки повинно стати одним із пріоритетних напрямів розвитку національних бізнес-структур.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями діяльності транснаціональних корпорацій присвячено значну кількість публікацій. Серед напрацювань вітчизняних авторів слід відзначити праці О. Чернової та О. Пазиніч [1], І. Скавронської та О. Мадараш [2], Т. Нікітіної [3], О. Радченко та О. Шавлюк [4], Е. Лимонової та К. Архіпової [5] та інших. Водночас, незважаючи на ґрунтовні напрацювання багатьох вчених, не повністю розкритими залишаються питання стосовно особливостей формування та розвитку транснаціональних корпорацій в умовах глобалізації.

Метою статті є дослідження особливостей формування та розвитку транснаціональних корпорацій в умовах глобалізації. Особливе значення приділяється впливу транснаціональних корпорацій на розвиток економіки приймаючих країн.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Виклад основного матеріалу. Історія розвитку транснаціональних корпорацій бере свій початок зі створення у 1600 р. англійської компанії «East India Company», проте стрімкого розвитку процеси транснаціоналізації почали набувати наприкінці XIX ст. Це обумовлено тим, що до кінця XIX ст. у світі переважало місцеве виробництво. Приблизно 90% всіх товарів і послуг вироблялося на базі місцевих сировини і матеріалів, і в тих же межах реалізовувалася переважна частина виробленої продукції [1, с. 24–25].

Починаючи з кінця XIX ст. дослідники виділяють п'ять етапів у розвитку ТНК. На *першому етапі* (кінець XIX – початок XX ст.) їх діяльність була пов'язана переважно з видобутком сировини в колоніальних країнах Азії, Африки, Латинської Америки і її переробкою в метрополіях. Налагоджувати високотехнологічне промислове виробництво за кордоном було невигідно через відсутність в приймаючих країнах персоналу необхідної кваліфікації та відповідних технологій тощо. Суб'єктами транснаціоналізації в цей період виступали зазвичай об'єднання фірм різних країн (міжнародні картелі), які ділили між собою ринки збуту та проводили узгоджену цінову політику [5, с. 93].

Другий період (1929–1945 рр.) відзначається економічними реформами президента США Ф. Рузвельта, які значною мірою збалансували ситуацію на світовому фінансовому ринку. В цей час відбулося прискорення промислового розвитку провідних країн світу, викликане розгортанням Другої світової війни. За основними технологічними

інноваціями ХХ ст., які припали на цей період (телебачення, ядерна енергетика, реактивні двигуни тощо), значною мірою стояли науково-дослідні підрозділи транснаціональних корпорацій.

Третє покоління ТНК почало розвиватися після закінчення Другої світової війни і розпаду колоніальної системи (1945–1960 рр.). Цей період пов'язаний з посиленням ролі зарубіжних виробничих підрозділів, не тільки в країнах, що розвиваються, а й в розвинутих країнах [2, с. 198]. Виробничі зарубіжні відділення почали спеціалізуватися в основному на виробництві тієї ж продукції, що раніше вироблялася у «рідній» для ТНК країні. Поступово філії ТНК все більше переорієнтовуються на обслуговування місцевого попиту і місцеві ринки. Якщо раніше на арені світового господарства діяли міжнародні картелі, то тепер виникають національні фірми, досить великі, щоб проводити самостійну зовнішньоекономічну стратегію. Саме у 1960-ті рр. з'являється сам термін «транснаціональні корпорації». Швидке зростання кількості і значення ТНК з 1960-х рр. відбувалося під впливом науково-технічної революції. Впровадження нових технологій і спрощення виробничих операцій, використання навіть низькокваліфікованого і малограмотного персоналу давали можливість проводити просторове розмежування окремих технологічних процесів. Політика лібералізації міжнародних економічних зв'язків, поява на політичній арені нових незалежних держав, зростаючий світовий споживчий попит сприяли тому, що на початку 1960-х рр. міжнародні корпорації почали активно завойовувати світові ринки. Діяльність ТНК у цей період переважно зосереджувалася в галузі атомної енергії, електроніки, приладобудування, космічної промисловості.

Четвертий період (1970–1980-ті рр.) охоплює час енергетичної кризи і ліквідації її наслідків. Це період часткового перерозподілу ринку між нафтовими компаніями країн-членів ОПЕК і західними нафтогазовими компаніями. З четвертим етапом пов'язують також стрімкий прогрес у розвитку комп'ютерних технологій, який створив передумови для формування транснаціональних компаній нового типу – таких, що виробляють комп'ютерну техніку, програмні продукти та розповсюджують інформаційні технології по всьому світу. Завдяки розвитку транспортних та інформаційних технологій стало можливим розділяти виробничий процес і розміщувати окремі технологічні процеси в тих країнах, де національні фактори виробництва найдешевші. Саме в цей період спостерігається найбільша кількість злиттів і поглинань, які призвели до концентрації виробництва і капіталу ТНК у сфері великого міжнародного бізнесу.

П'ятий етап (з 1985 р. по теперішній час) пов'язаний із трансформацією транснаціональних корпорацій в глобальні компанії. Головну роль у виборі місць для створення дочірніх фірм відіграє аналіз виробничих витрат, які, як правило, нижчі в країнах, що розвиваються; продається ж продукція там, де на неї найвищий попит, головним чином, у розвинутих країнах. Спираючись на сучасну науку й інноваційний бізнес, ТНК п'ятого покоління виступають головними генераторами і поширювачами наукових ідей і концепцій.

Найбільший вплив на процеси транснаціоналізації у цей період мали такі фактори [3, с. 21]:

- бурхливий розвиток високих технологій, інновацій, послуг та інформації;
- зміна пріоритетів інвестування – інвестори вкладають кошти не в промисловість, а в сферу технологій, послуг, інформації, телекомунікацій тощо;
- нове комбінування форм і способів транснаціоналізації різних видів діяльності й бізнесу;

– поряд з традиційними прямими портфельними інвестиціями спостерігається розвиток різноманітних активів і способів діяльності, які є економічними передумовами та джерелами транснаціоналізації;

– через загострення глобальної конкуренції «право на життя» отримують лише найефективніші та найменш затратні форми транснаціоналізації.

Як бачимо, на кожному етапі причини становлення та розвитку ТНК дуже різні, проте всі вони певною мірою пов'язані, насамперед, з недосконалою конкуренцією, бар'єрами на шляху розвитку міжнародної торгівлі, валютним контролем, значними транспортними витратами, відмінностями у податковому законодавстві різних країн. Відтак головною причиною стрімкого розвитку ТНК є висока ефективність їх діяльності порівняно з іншими компаніями.

Серед головних конкурентних переваг, які є основою ефективної діяльності ТНК виділяють:

– безперешкодне володіння і доступ до природних ресурсів, капіталу і результатів науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт по всьому світу;

– горизонтальну диверсифікацію в різні галузі або вертикальну інтеграцію за технологічним принципом в рамках єдиної галузі, що забезпечують в обох випадках економічну стабільність і фінансову стійкість ТНК;

– можливість вільного вибору при розміщенні підприємств компанії в різних країнах з урахуванням розмірів їх національних ринків, темпів економічного зростання, цін, доступності економічних ресурсів, а також політичної стабільності;

– низьку вартість фінансових ресурсів завдяки ширшим можливостям їх залучення;

– економію на масштабах підприємства;

– можливість використовувати в інтересах ТНК державну зовнішньоекономічну політику в різних країнах;

– можливість за рахунок прямих інвестицій долати різні бар'єри на шляху до збільшення обсягів експорту своїх товарів на ринок тієї або іншої країни;

– безперервну інформованість про кон'юнктуру товарних, валютних і фінансових ринків у різних країнах, що дозволяє оперативно направляти потоки капіталів у ті країни, де складаються сприятливі умови для отримання максимального прибутку;

– доступ до кваліфікованих кадрів і фактично необмежені можливості по їх селекції.

Саме ці конкурентні переваги дають можливість ТНК стрімко розвиватися та бути конкурентоспроможними порівняно з іншими компаніями.

Підтримуючи оборот капіталів, людей і технологій, провідні ТНК значною мірою сприяють економічному зростанню і розвитку приймаючих національних економік, включаючи:

1) зменшення гостроти валютного дефіциту, пов'язаного з імпортом, що означає перенесення в інші країни хоча б частини виробництва, продукцію котрого вони досі імпортували;

2) підвищення культури ведення бізнесу та споживання товарів і послуг згідно міжнародних стандартів;

3) забезпечення додаткових робочих місць місцевому населенню, що особливо важливо для країн, де прихід трудомістких потужностей дасть можливість використовувати переважно фізичну, а не машинну працю.

Також ТНК відіграють подвійну роль в інтернаціоналізації виробництва, у процесі розширення і поглиблення виробничих зв'язків між підприємствами різних країн. ТНК утворюються як національні щодо капіталу і контролю, проте їх діяльність має міжнародний, наддержавний характер і веде до створення наддержавних зв'язків.

Якісною рисою сучасних ТНК є їх розвиток у внутрішній корпоративній структурі різних форм міжнародного поділу праці – предметної, подетальної та поопераційної (технологічної) спеціалізації. Але ТНК не просто переносять частину виробничого процесу в іншу країну, а розміщують виробництво деталей і напівфабрикатів на підприємствах, які обслуговують регіони і континенти. Збирання головних виробів наближено до ринків збуту з урахуванням специфіки і запитів місцевого споживача.

Водночас, перелічуючи переваги ТНК, необхідно виділити й недоліки негативного впливу транснаціональних корпорацій. Так, завдяки своїй стратегії глобальних операцій, потужності та великому фінансовому і політичному впливу, ТНК здійснюють стратегію довгострокової максимізації прибутків, тобто відмовляються від короткострокових вигод для зміцнення ринкових позицій у майбутньому і забезпечення стабільного прибутку на тривалу перспективу. При цьому, ТНК прагнуть максимізації прибутків за рахунок ренти і монополістичних переваг у певних країнах, інколи використовуючи навіть бюджетні фонди держав свого походження для експансії. Таким ТНК важливий доступ до сировинних ресурсів і транспортних систем приймаючої країни. Це призводить до того, що:

– на внутрішньому ринку цих країн ТНК створюють потужну конкуренцію місцевим компаніям, не даючи їм розвиватися;

– вільні переміщення фінансового капіталу ТНК можуть підірвати стабільність національних валют і створити загрозу для національної безпеки країн, що розвиваються;

– ТНК, маючи свій інтерес у країні, здатні насаджувати ідеологію, яка суперечить інтересам розвитку національного бізнесу і пригнічувати розвиток національно-державних інтересів країни.

Крім того, економічна потужність ТНК може стати джерелом прихованих конфліктів з тими державами, на території яких здійснюється їх діяльність. Інтереси ТНК стоять за війнами та державними переворотами у країнах Близького і Середнього Сходу, Латинської Америки, за змінами урядів у Європі й Азії. ТНК лобіюють інтереси окремих державних високопосадовців або цілих політичних партій, підтримують формування економічних інтеграцій різних рівнів, можуть займатися хабарництвом.

Через стрімкий розвиток інтеграційних процесів та значний соціально-економічний ефект національні економіки не можуть уникнути впливу ТНК, проте уряди держав можуть регулювати рівень їхньої присутності. Таке регулювання відбувається щонайменш на чотирьох рівнях: наддержавному; міждержавному; внутрішньодержавному; суспільному [5, с. 98]. При цьому, кожен із зазначених рівнів має власну мету та конкретні інструменти регулювання. Зокрема, головною метою *наддержавного регулювання* є регулювання правил конкуренції та захисту вільної торгівлі. Основними інструментами її досягнення виступають багатосторонні міжнародні угоди, які залежно від числа країн, що беруть участь, можуть бути універсальними, регіональними та субрегіональними. Варто підкреслити, що прийняті документи не дають практичного впливу на діяльність ТНК та їхніх філій. Це обумовлено, насамперед тим, що не всі країни погоджуються виконувати умови ТНК на своїй території.

На *міждержавному рівні* основною метою регулювання ТНК є захист інвестицій та відповідність міжнародним стандартам, що досягається шляхом підписання двосторонніх інвестиційних угод. Це найбільш поширений спосіб регулювання діяльності ТНК між приймаючою країною і країною базування. Україна підписала майже 73 двосторонні угоди про захист інвестицій. На відміну від таких, як, наприклад США, Японія, Великобританія, Україна не має типової угоди, що свідчить про відсутність

уніфікованого і чітко вираженого підходу держави до ключових положень та понять у сфері стандартів захисту інвестицій та інвестиційного арбітражу.

На *внутрішньодержавному рівні* головною метою регулювання ТНК є чітке підпорядкування діяльності їх філій і дочірніх компаній національному законодавству приймаючої країни. Основними інструментами такого регулювання є інвестиційне законодавство країни, спрямоване на визначення правового статусу іноземного вкладника: фізичної або юридичної особи. Чим воно чіткіше виписане, тим ефективнішим буде вплив ТНК на національну економіку. Однак найбільш вразливим моментом в односторонньому регулюванні діяльності ТНК є те, що завдяки своїй організаційній структурі вона здатна уникнути контролю з боку однієї держави. Тому для регулювання діяльності ТНК національного законодавства приймаючих країн явно недостатньо. Серед основних проблем внутрішньодержавного регулювання діяльності ТНК виступають, по-перше, прагнення найвпливовіших країн поширити внутрішнє законодавство на іноземні відділення компаній, по-друге, недостатність інститутів національного законодавства приймаючих держав.

Не менш важливим є рівень *суспільного регулювання*, основною метою якого є захист громадських інтересів, адаптація товарів ТНК до інтересів суспільства. Інструментами суспільного регулювання є національні традиції, виховання та найголовніше – суспільна думка. Більшість транснаціональних корпорацій вважають, що споживачі живуть у глобальному середовищі, в якому їхні смаки і культури гомогенізуються і задовольняються через пропозицію стандартизованих глобальних продуктів. Це підтверджується успіхом транснаціональних корпорацій, які досягли максимальних прибутків у довгостроковій перспективі, не фокусуючись на окремих купівельних перевагах. Це дозволяє транснаціональним компаніям підтримувати стійкий імідж бренду на глобальному рівні і використовувати всю повноту переваг від ефекту масштабу. По суті, у цьому криється основне протиріччя: стандартизована глобальна стратегія випускає зі свого поля зору сегменти, які все ще відрізняються соціальними, культурними, економічними і правовими маркерами, не повною мірою відповідаючи реальним потребам споживачів. Але суспільна думка не дозволяє у деяких випадках використовувати таку стратегію. Громада вимагає від ТНК адаптувати свої продукти, ціни, канали і стратегії просування до їхніх інтересів, що пов'язане з особливостями та відмінностями національної культури, купівельної спроможності, уподобання в продукції і потребах, бажаннях споживачів.

Зазначимо, що сьогодні у світі функціонує близько 60 тис. фінансово-промислових груп і ТНК, які розширилися за межі країн свого базування. Вони контролюють 50% світового промислового виробництва, а також проводять понад 65% операцій торгівлі у всьому світі. Найбільші ТНК мають річний обсяг продажу в сотні млрд. дол. США, близько 500 з них мають обсяг збуту за рік в понад 18 млрд. дол. США, а середньорічний обсяг продажу – кілька сотень мільйонів доларів США. ТНК реалізують 80% продукції, яка виробляється в галузі електроніки та хімії, 95% – фармацевтики, 76% – продукції галузі машинобудування. ТНК контролюють 90% світового ринку пшениці, кукурудзи, кави, тютюну, лісоматеріалів, залізної руди, 85% – ринок міді та бокситів, 80% – чаю та олова, 75% – сирової нафти, бананів, натурального каучуку [6, с. 206]. На ТНК припадає близько 4/5 усіх існуючих у світі патентів, ліцензій, ноу-хау.

Це свідчить про те, що сьогодні процес транснаціоналізації, який характеризується посиленням взаємозв'язку і взаємозалежності суб'єктів світової економічної системи в результаті глобальних операцій ТНК досяг планетарних масштабів. Вони перетворилися на головну силу ринкового виробництва й міжнародного поділу праці, на домінуючий чинник світової економіки й міжнародних економічних відносин. Здатність ТНК гнучко

приспосовувати механізми інвестиційної діяльності, організаційні методи й засоби до змін, що відбуваються в національній і світовій економіці, перетворили їх на глобальні господарюючі структури, що розглядають світове господарство як сферу застосування свого капіталу. Вони створили потужні системи маркетингу та засоби сучасної реклами, що дає їм змогу маніпулювати смаками та вподобаннями споживачів у всьому світі. На фоні вищезазначених процесів відбувається поступове зростання обсягів міжнародного виробництва [4, с. 102–103].

За даними видання Forbes до першої десятки найбільших ТНК світу у 2018 р. входили: сім банківських установ, чотири з яких китайські (ICBC, China Construction Bank Corporation, JPMorgan Chase, Agricultural Bank of China, Bank of America, Wells Fargo, Bank of China), багатопрофільний американський холдинг (Berkshire Hathaway), американська технологічна компанія (Apple) та китайська страхова компанія (Ping An Insurance Group) (табл. 1).

Так, у 2018 р. китайський банк **ICBC** (*Industrial and Commercial Bank of China*) з оборотами у 165,3 млрд дол. США, прибутком 43,7 млрд дол. США, активами 4210,9 млрд дол. США та ринковою вартістю в розмірі 311,0 млрд дол. США шостий раз поспіль зайняв перше місце в рейтингу Forbes Global 2000 серед найбільших ТНК світу. Компанія була заснована в січні 1984 р. зі штаб-квартирою в Пекіні. Основна діяльність ICBC – надання комерційних банківських та фінансових послуг [7]. До головних сегментів бізнесу належать: корпоративні банки, персональні банківські послуги, казначейські операції та інші.

Таблиця 1

Рейтинг 10 найбільших ТНК світу в 2018 р.

№ п/п	Компанія	Країна	Продажі, млрд дол. США	Прибуток, млрд дол. США	Активи, млрд дол. США	Ринкова вартість, млрд дол. США
1	ICBC	Китай	165,3	43,7	4210,9	311,0
2	China Construction Bank Corporation	Китай	143,2	37,2	3631,6	261,2
3	JPMorgan Chase	США	118,2	26,5	2609,8	387,7
4	Berkshire Hathaway	США	235,2	39,7	702,7	491,9
5	Agricultural Bank of China	Китай	129,3	29,6	3439,3	184,1
6	Bank of America	США	103,0	20,3	2328,5	313,5
7	Wells Fargo	США	102,1	21,7	1915,4	265,3
8	Apple	США	247,5	53,3	367,5	926,9
9	Bank of China	Китай	118,2	26,4	3204,2	158,6
10	Ping An Insurance Group	Китай	141,6	13,9	1066,4	181,4

Джерело: [The World's Largest Public Companies](https://www.forbes.com/global2000/list/#tab:overall). Forbes. URL: <https://www.forbes.com/global2000/list/#tab:overall>

У своїй структурі банк має близько 17,5 тис. відділень в яких працює понад 466 тис. працівників та контролює п'яту частину банківського сектора Китаю [8]. 90% діяльності ICBC здійснює на території Китаю. Крім Китаю банк здійснює клірингові операції в юанях у семи країнах: Сінгапур, Люксембург, Катар, Таїланд, Канада, Аргентина та Росія. В цілому, закордонна мережа банку включає 419 організацій в 45 країнах світу, а також має свої представництва ще в 20 африканських країнах через партнерство з південноафриканським Standard Bank.

З 2015 р. друге місце серед провідних ТНК світу належить **Китайському будівельному банку** – (China Construction Bank Corporation). Цей банк засновано в жовтні 1954 р. зі штаб-квартирою в Пекіні. Основна діяльність банку – надання фінансових та банківських послуг [9]. До головних сегментів діяльності належать: «Корпоративний бізнес»; «Персональний банкінг»; «Казначейство»; «Інший сегмент».

Мережа China Construction Bank Corporation нараховує близько 15 тис. відділень на території материкового Китаю а також 10 відділень за його межами: в Гонконзі, Сінгапурі, Франкфурті, Йоганнесбурзі, Токіо, Сеулі, Сідней, Тайбеї, Нью-Йорку і Хошіміні. Також банк володіє цілим рядом дочірніх банків, таких як ССВ Principal Asset Management (послуги з управління активами), ССВ Financial Leasing (послуги з кредитування); ССВ Trust (трастовий фонд); ССВ Life (страхування); Sino-German Bauparkasse (китайсько-німецький будівельний кооператив); ССВ London (філія у Великобританії); ССВ Russia (філія в Росії); ССВ Dubai (філія в Дубаї) тощо. Кількість працюючих становить близько 370 тис. працівників.

Третє місце у рейтингу належить **JPMorgan Chase** – американському фінансовому конгломерату, що утворився в наслідок злиття декількох великих банків США. Компанія була заснована в 1968 році зі штаб-квартирою в Нью-Йорку. Ядром утворення ТНК став Chemical Bank, який у 1996 р. придбав банк Chase Manhattan і взяв його назву. У 2000 р. відбулося злиття Chase Manhattan Bank і J.P. Morgan & Co. Компанія пропонує широкий спектр інвестиційних банківських продуктів та послуг на всіх великих ринках капіталу, включаючи консультування з питань розвитку корпоративної стратегії та структури [10]. Також серед основних видів діяльності холдингу виділяють: залучення інвестицій ринках капіталу та на боргових ринках; управління ризиками; випуск цінних паперів та похідних інструментів; провідні брокерські послуги та дослідження. Крім цього, компанія пропонує споживачам інвестиційні банківські послуги, фінансові послуги для малого бізнесу та комерційних банків, обробку фінансових транзакцій, управління активами приватних компаній.

Сьогодні діяльність ТНК JPMorgan Chase поділена на чотири сегменти: споживчий та громадський банкінг – задіяно понад 134 тис. працівників, 5130 відділень та понад 61 млн. клієнтів; корпоративний та інвестиційний банк – задіяно понад 51 тис. працівників; комерційний банкінг та управління активами – понад 32 тис. працівників. Основним регіоном в якому працює компанія – є Північна Америка – 78%, виручки, 79% чистого прибутку та 76% активів. На США припадає 68,7% виручки, на Європу, Близький Схід та Африку – 12,8%, на азійсько-тихоокеанський регіон – 5,2%, на Латинську Америку – 1,8%.

На четвертому місці у рейтингу видання Forbes знаходиться багатопрофільний американський холдинг **Berkshire Hathaway**, який займається: страхуванням та перестрахованням майна; наданням комунальних послуг з енергетики; наданням послуг щодо вантажних залізничних перевезень; наданням фінансових послуг; виробництвом промислових товарів; роздрібною та оптовою торгівлею. Компанія була заснована О. Чейзом у 1839 році і має штаб-квартиру в Омасі [11].

Сегменти страхування GEICO передбачають страхування приватних пасажирських автомобілів в основному за допомогою методів прямого реагування. Андеррайтингові перестраховання з надмірною втратою, квотною часткою та факультативним перестрахованням пропонує General Re.

Сегменти групи перестраховання Berkshire Hathaway складаються з перестраховання надлишкових збитків та квот на перестраховання страховиків та перестраховиків. Первинний сегмент Berkshire Hathaway Group включає андеррайтинг

декількох ліній страхування майна та страхових випадків. У страхових компаніях холдингу працює 47 тис. співробітників.

Сегменти BNSF працюють у «залізничній сфері» Північної Америки – задіяно 41 тис. працівників.

Сегменти Berkshire Hathaway Energy стосується «регульованого електроенергетичного та газового сектору», включаючи виробництво та розподілення електроенергії, а також вітчизняного брокерського франчайзингу. В цій компанії працює 23 тис. фахівців, вона обслуговує 4,9 млн клієнтів США (газо- та електропостачання), 3,9 млн клієнтів у Великобританії (електропостачання), управляє двома газопроводами у США загальною протяжністю 26,4 тис. км та лініями електропередач в канадській провінції Альберта, що обслуговує 85% населення провінції. Власні електрогенеруючі потужності складають 27,5 ГВт.

У сфері «оптової торгівлі продуктами та непродовольчими товарами» займається сегмент компанії McLane. У цій сфері задіяно 46 тис. працівників.

У сфері «послуг та роздрібною торгівлі» передбачено надання послуг з фракційної (корпоративної) власності літаків, навчання авіаційних пілотів тощо. Тут задіяно 29,4 тис. працівників.

Виробничий сегмент включає промислові товари (72 тис. працюючих), будматеріали (39 тис. працівників) та одяг (54 тис. працівників).

«Фінансовий сегмент» включає в себе будівництво житла та споживче кредитування, транспортне обладнання, виробництво та лізинг, а також лізинг меблів.

Сільськогосподарський банк Китаю (Agricultural Bank of China) займається наданням міжнародних комерційних банківських та фінансових послуг. У рейтингу видання Forbes фінансова установа знаходиться на п'ятому місці з прибутком 29,6 млрд. дол. США, активами 3439,3 млрд. дол. США та ринковою вартістю 184,1 млрд. дол. США. Банк було засновано у липні 1951 р. зі штаб-квартирою в Пекіні [12]. Корпорація здійснює свою діяльність через такі сегменти, як: «корпоративний бізнес»; «персональний банк»; «казначейські операції» та «інші операції».

На території материкового Китаю банк має понад 23,6 тис. відділень і 19,7 тис. операційних офісів. Ще 8 відділень і 2 представництва знаходяться поза межами материкового Китаю. Також банк має 14 дочірніх підприємств 6 з яких знаходиться за кордоном.

На шостому місці у рейтингу Forbes в 2018 р. була американська ТНК – **Bank of America**. Компанія була заснована в 1904 р. зі штаб-квартирою в Шарлотт [13]. ТНК займається наданням банківських та небанківських фінансових послуг через такі сегменти, як: «споживчий банкінг»; «глобальне багатство та управління інвестиціями»; «глобальне банківське обслуговування»; «глобальні ринки»; «спадщина та обслуговування активів».

Компанія здійснює свою діяльність у всіх 50 штатах, а також в 35 інших країнах, має 4,7 тис відділень в яких працює 213 тис. співробітників.

Сьоме місце у рейтингу Forbes в 2018 р. посіла ще одна американська ТНК – **Wells Fargo**. Компанія заснована у березні 1852 р. зі штаб-квартирою в Сан-Франциско [14]. Wells Fargo – це банківська холдингова компанія, яка займається наданням банківських, страхових, інвестиційних, іпотечних, споживчих та комерційних послуг. Через сегмент «Банківська спільнота» компанія пропонує послуги з управління інвестиціями та інші послуги для роздрібних клієнтів, брокерські послуги з цінними паперами, а також надає фінансові продукти та послуги населенню та малому бізнесу. Через сегмент «Оптових банківських послуг» надаються послуги з фінансових рішень для бізнесу та пропонуються комерційні, корпоративні послуги, послуги на ринку капіталів, послуги з

управління грошовими коштами та нерухомістю. Через сегмент «Багатство та управління інвестиціями» компанія надає клієнтам широкий спектр фінансових консультаційних послуг, використовуючи плановий підхід для задоволення потреб кожного клієнта.

Зазначимо, що компанія входить до «Великої Четвірки» найбільших банків США. Її діяльність поширюється на 35 країн. Вона має понад 70 млн клієнтів по всьому світу.

На восьмому місці американська технологічна компанія *Apple* – займається розробкою, виробництвом і збутом мобільного зв'язку, медіа-пристроїв, персональних комп'ютерів і портативних цифрових музичних плеєрів. Компанія заснована у квітні 1976 р. зі штаб-квартирою в Купертіно [15]. У своїй діяльності Apple функціонує через наступні географічні сегменти: Америку, Європу, Китай, Японію та інші країни Азіатсько-Тихоокеанського регіону. Американський сегмент включає Північну та Південну Америку. Сегмент Європи складається з європейських країн, а також Індії, Близького Сходу та Африки. Китайський сегмент крім самого Китаю включає Гонконг та Тайвань. До іншої частини Азіатсько-Тихоокеанського регіону входять Австралія та країни Азії, які не входять до складу операційних сегментів компанії.

В компанії працює 115 тис. працівників на постійній основі. Їй належать понад 450 магазинів роздрібною торгівлі.

Дев'яте місце у списку *Forbes* посідає *Bank of China*. «Банк Китаю» був заснований у лютому 1912 р. зі штаб-квартирою в Пекіні [16]. Фінансова установа надає банківські та супутні фінансові послуги комерційним та інвестиційним банкам, а також страхові послуги. Серед основних сегментів банку необхідно виділити: «Корпоративний бізнес» який надає послуги з відкриття поточних рахунків, депозитів, овердрафтів, кредитів, іноземної валюти тощо корпоративним клієнтам, державним органам та фінансовим установам; «Персональний банк» надає послуги з відкриття поточних рахунків, депозитів, кредитних та дебетових карток, споживчих та іпотечних кредитів роздрібним клієнтам; у сегменті «Казначейські операції» – здійснюються операції з обміну іноземної валюти, операції з процентними ставками, торгівля власними активами, управління активами і пасивами своїх клієнтів; «Інвестиційний банкінг» включає в себе андеррайтинг боргових зобов'язань та фінансовий консалтинг, торгівлю цінними паперами, брокерські послуги, інвестиційні дослідження тощо; «Страховання» спеціалізується на андеррайтингу загального та страхового бізнесу, а також послуг страхових агентів; сегмент «Інший» включає в себе управління інвестиційними холдингами та інші види діяльності.

Закриває десятку рейтингу *Forbes* китайська страхова компанія *Ping An Insurance Group*. Компанія створена у березні 1988 р. зі штаб-квартирою в Шеньчжені [17] та займається в основному страховим бізнесом, банківською справою та інвестиціями. Її діяльність також включає інвестиції у фінансові та страхові підприємства та розміщення інвестицій. Серед основних сегментів необхідно виділити: «Страховання життя»; «Нерухомість та безпека»; «Банківська справа»; «Цінні папери» та «Корпоративний сегмент».

Слід зазначити, що кількість страхових агентів компанії перевищує 1 млн чоловік, а кількість відділень перевищує 5 тис. Основним регіоном її діяльності залишається Китай, включаючи Гонконг та Макао, проте компанія також представлена в інших країнах, зокрема у США.

- Серед факторів, які сприяли високому рейтингу цих компаній, слід назвати такі:
- проведення гнучкої політики та стабільної діяльності в умовах економічних криз;
  - активне розміщення виробництва на території інших країн;
  - великі масштаби діяльності та опора на інформаційні технології.

Водночас, як свідчить рейтинг 2000 найбільших ТНК світу, такі компанії як Royal Dutch Shell, Toyota Motor, ExxonMobil, Samsung Electronics, що займаються високотехнологічним виробництвом та електронікою, не увійшли в топ-10. Зокрема, компанія Samsung Electronics з прибутком 41,0 млрд дол. США займає 14 позицію рейтингу, а компанія Microsoft з прибутком 14,2 млрд дол. США займає лише 20 позицію [18].

Аналіз статистичної інформації, представленої в міжнародних базах даних, зокрема в американському виданні Forbes 2000 [18] свідчить про те, що українські компанії у цьому списку не представлені, хоча є представники таких країн, як Росія, Бразилія, Індія, Катар, Туреччина, Перу, Польща, Чилі, Філіппіни, Греція, В'єтнам, Кенія, Нігерія, Казахстан тощо.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ.

Дослідження особливостей формування і розвитку транснаціональних корпорацій свідчить про те, що перш ніж стати найвпливовішими суб'єктами міжнародних економічних відносин, вони пройшли історично ряд етапів, кожний з яких супроводжувався появою нових стратегічних галузей промисловості, здійсненням революційних відкриттів у різних сферах виробництва та надання послуг, завоюванням нових ринків шляхом використання різних методів експансії: від агресії до тихого проникнення в національні економічні, політичні процеси, вживання стратегій непрямого впливу тощо.

На сучасному етапі розвитку спостерігається постійне зростання ролі транснаціональних корпорацій та масштабів транснаціоналізації, що проявляється в їх участі у створенні світового валового продукту, підвищенні частки міжнародного руху капіталу, праці та інших ресурсів. Їх значимість у світовій економіці підтверджується масштабістю зарубіжних операцій в усіх галузях та сферах суспільного виробництва.

Основними причинами експорту прямих зарубіжних інвестицій є прагнення транснаціональних корпорацій максимізувати прибуток шляхом оптимального розміщення капіталу, скоротити рівень витрат та оподаткування, подолати торговельні, екологічні й інші бар'єри, диверсифікувати ризики, забезпечити технологічне лідерство, отримати доступ до природних ресурсів тощо.

Головними перешкодами у розвитку транснаціональних корпорацій є розходження інтересів компаній та урядів приймаючих країн, економічні, політичні, валютно-фінансові та законодавчі ризики.

Попри відсутність українських компаній в міжнародних базах даних, Україна не може залишатися осторонь процесів глобалізації та транснаціоналізації економіки. Навпаки, вона сьогодні виступає як країна, що приймає транснаціональні корпорації та певною мірою випробовує на собі переваги й недоліки їх діяльності, що є предметом подальших наукових досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Чернова О.В., Пазиніч О.В. Транснаціональні корпорації в міжнародній економічній системі / О.В. Чернова, О.В. Пазиніч // Інвестиції: практика та досвід. – 2010. – № 12. – С. 24–26.
2. Скавронська І.В., Мадараш О.В. Місце і роль ТНК у розвитку національних економік / І.В. Скавронська, О.В. Мадараш // Молодий вчений. – 2016. – №4. – С. 197–200.
3. Нікітіна Т.А. Транснаціональні корпорації як нові гравці на світовому ринку / Т.А. Нікітіна // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. – К.: КНТЕУ, 2002. - Вип. 4. – С. 20-25. – С. 21.

4. Радченко О.П., Шавлюк О.І. Розвиток та особливості впливу ТНК на економіку України // О.П. Радченко, О.І. Шавлюк / Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління. – 2015. – Т. 14. – Вип. 2 (30). – С. 102–111. – С. 102–103.
5. Лимонова Е.М., Архіпова К.С. Транснаціональні корпорації: основні етапи розвитку та регулювання їхньої діяльності в умовах глобалізації / Е.М. Лимонова, К.С. Архіпова // Європейський вектор економічного розвитку. – 2014. – № 1 (16). – С. 93–101. – С. 93.
6. Швець Ю.О., Сухаренко Т.А. Основні етапи розвитку транснаціональних компаній та їх зв'язок з глобалізацією / Ю.О. Швець, Т.А. Сухаренко // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2016. – № 3. – Т. 1. – С. 204–209. – С. 206.
7. ICBC. Forbes. URL: <https://www.forbes.com/companies/icbc/?list=global2000#2223f9721679>
8. Forbes Global 2000: найбільші компанії світу. Forbes. URL: <http://forbes.net.ua/ua/business/1416864-forbes-global-2000-najbilshi-kompaniyi-svitu#1>
9. China Construction Bank. Forbes. URL: <https://www.forbes.com/companies/china-construction-bank/?list=global2000#17a8fcf17374>
10. JPMorgan Chase. Forbes. URL: <https://www.forbes.com/companies/jpmorgan-chase/?list=global2000#7be9fcac9fa9>
11. Berkshire Hathaway. Forbes. URL: <https://www.forbes.com/companies/berkshire-hathaway/?list=global2000#59bfe78ebef8>
12. Agricultural Bank of China. Forbes. URL: <https://www.forbes.com/companies/agricultural-bank-of-china/?list=global2000#27f9de6318d0>
13. Bank of America. Forbes. URL: <https://www.forbes.com/companies/bank-of-america/?list=global2000#2503d2e054b3>
14. Wells Fargo. Forbes. URL: <https://www.forbes.com/companies/wells-fargo/?list=global2000#63518d3024f5>
15. Apple. Forbes. URL: <https://www.forbes.com/companies/apple/?list=global2000#49d9c62a5355>
16. Bank of China. Forbes. URL: <https://www.forbes.com/companies/bank-of-china/?list=global2000#5a7e608149ad>
17. Ping An Insurance Group. Forbes. URL: <https://www.forbes.com/companies/ping-an-insurance/?list=global2000#547db4ad5c7b>
18. The World's Largest Public Companies. Forbes. URL: <https://www.forbes.com/global2000/list/#tab:overall>

Венгер Виталий Васильевич

кандидат экономических наук, старший научный сотрудник,
ведущий научный сотрудник,
ГУ «Институт экономики и прогнозирования НАН Украины»,
г. Киев, Украина
ORCID ID: 0000-0003-1018-0909
e-mail: vengerv@ukr.net

ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ И РАЗВИТИЯ ТРАНСНАЦИОНАЛЬНЫХ КОРПОРАЦИЙ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

Аннотация. В статье рассмотрены основные этапы развития транснациональных корпораций и определены основные факторы, которые влияли на процессы транснационализации в разные периоды. Доказано, что на каждом этапе причины становления и развития транснациональных корпораций разные, однако все они в определенной степени связаны прежде всего с несовершенной конкуренцией, барьерами на пути развития международной торговли, валютным контролем, значительными транспортными затратами, различиями в налоговом законодательстве разных стран. Главной причиной стремительного развития транснациональных корпораций является высокая эффективность их деятельности по сравнению с другими компаниями.

К главным конкурентным преимуществам, которые являются основой эффективной деятельности транснациональных корпораций, относят: беспрепятственное владение и доступ к природным и финансовым ресурсам, доступ к результатам научно-исследовательских и опытно-конструкторских работ по всему миру; горизонтальную диверсификацию в различные отрасли или вертикальную интеграцию по технологическому принципу в рамках единой отрасли; экономии на масштабах предприятия; низкую стоимость финансовых ресурсов благодаря широким возможностям их привлечения; возможность использовать в интересах компаний государственную внешнюю политику в различных странах; возможность за счет прямых инвестиций преодолевать различные барьеры на пути к увеличению объемов экспорта своих произведений на рынок той или иной страны и тому подобное.

Раскрыто возможное негативное влияние транснациональных корпораций на развитие экономик принимающих стран. В частности, благодаря своей стратегии глобальных операций, мощности огромного финансового и политического влияния, транснациональные корпорации осуществляют стратегию долгосрочной максимизации прибыли преимущественно за счет ренты и монополистических преимуществ в определенных странах, иногда используя даже бюджетные фонды государств своего происхождения для агрессивной экспансии. Это приводит к тому, что на внутреннем рынке принимающих стран транснациональные корпорации создают мощную конкуренцию местным компаниям, не давая им развиваться. Кроме того, свободное перемещение финансового капитала может подорвать стабильность национальных валют и создать угрозу для национальной безопасности развивающихся стран. Имея свой интерес в принимающей стране, транснациональные корпорации способны насаждать ей идеологию, которая противоречит интересам развития национального бизнеса, и, подавлять развитие национально-государственных интересов.

Из-за стремительного развития интеграционных процессов и значительного социально-экономического эффекта национальные экономики не могут избежать влияния ТНК, однако правительства государств могут регулировать уровень их присутствия. Такое регулирование происходит как минимум на четырех уровнях: надгосударственном; межгосударственном; внутригосударственном; общественном.

На основе международных статистических баз данных проанализирована первая десятка крупнейших транснациональных корпораций мира в 2018 году в которую входили: семь банковских учреждений, четыре из которых китайские (ICBC, China Construction Bank Corporation, JPMorgan Chase, Agricultural Bank of China, Bank of America, Wells Fargo, Bank of China), многопрофильный американский холдинг (Berkshire Hathaway), американская технологическая компания (Apple) и китайская страховая компания (Ping An Insurance Group).

Выявлено, что среди основных факторов, которые способствовали высокому рейтингу этих компаний, были: гибкая политика и стабильная деятельность в условиях экономических кризисов; активное размещение производства на территории других стран; большие масштабы деятельности и опора на информационные технологии.

Ключевые слова: глобализация; транснациональные корпорации; транснационализация; конкурентные преимущества; принимающие страны; регулирование транснациональных корпораций.

Vitalii Venger

PhD in Economics, Leading Researcher,
Institute for Economics and Forecasting, NAS of Ukraine
ORCID ID: 0000-0003-1018-0909
e-mail: vengerv@ukr.net

FEATURES OF FORMATION AND DEVELOPMENT OF TRANSNATIONAL CORPORATIONS IN THE CONDITIONS OF GLOBALIZATION

Annotation. The article discusses the main stages of development of transnational corporations. The main factors that influenced the transnationalization processes in different periods are determined. It is proved that at each stage the reasons for the formation and development of transnational corporations are different. All of them are to a certain extent connected primarily with imperfect competition, barriers to the development of international trade, foreign exchange control, significant transport costs, and differences in tax laws of different countries.

The main competitive advantages that are the basis of the effective activities of transnational corporations include: unhindered ownership and access to natural resources, capital and the results of research, development work around the world; horizontal diversification or vertical integration; economies of scale for the enterprise; low cost of financial resources due to the wide opportunities for their attraction; the ability, through direct investment, to overcome various barriers to increasing the volume of exports of their works to the market of a country or the like.

The possible negative impact of transnational corporations on the development of host economies is disclosed. In particular, transnational corporations in the domestic market of the host countries create powerful competition for local companies, preventing them from developing. In addition, the free movement of financial capital can undermine the stability of national currencies and pose a threat to the national security of developing countries. Having their own interest in the host country, transnational corporations are able to instill in it an ideology that runs counter to the interests of developing national business and inhibiting the development of national-state interests.

With the rapid development of integration processes and a significant socio-economic effect, national economies cannot escape the influence of transnational corporations. State governments can regulate their level of presence. Such regulation takes place at least at four levels (supranational; interstate; domestic; public).

Based on international statistical databases, the first ten of the largest transnational corporations in the world in 2018 are analyzed. These are seven banking institutions, four of which are Chinese (ICBC, China Construction Bank Corporation, JPMorgan Chase, Agricultural Bank of China, Bank of America, Wells Fargo, Bank of China), a multidisciplinary American holding (Berkshire Hathaway), an American technology company (Apple) and a Chinese insurance company (Ping An Insurance Group).

It was revealed that among the main factors that contributed to the high rating of these companies were: flexible policy and stable activity in the conditions of economic crises; active location of production in other countries; large scale activities and information technology.

Key words: globalization; transnational corporations; transnationalization; competitive advantages; host countries; regulation of transnational corporations.

REFERENCES

1. Chernova O.V., Pazynich O.V. (2010) Transnatsional'ni korporatsiyi v mizhnarodniy ekonomichniy systemi. *Investytsiyi: praktyka ta dosvid.* 12. [in Ukrainian].
2. Skavrons'ka I.V., Madarash O.V. (2016) Mistse i rol' TNK u rozvytku natsional'nykh ekonomik. *Molodyy vchenyy.* 4. [in Ukrainian].
3. Nikitina T.A. (2002) Transnatsional'ni korporatsiyi yak novi hravtsi na svitovomu rynku. *Visnyk Kyyivs'koho natsional'noho torhovel'no-ekonomichnoho universytetu.* 4. [in Ukrainian].
4. Radchenko O.P., Shavlyuk O.I. (2015) Rozvytok ta osoblyvosti vplyvu TNK na ekonomiku Ukrayiny. *Rynkova ekonomika: suchasna teoriya i praktyka upravlinnya.* 2 (30). [in Ukrainian].
5. Lymonova E.M., Arkhipova K.S. (2014) Transnatsional'ni korporatsiyi: osnovni etapy rozvytku ta rehulyuvannya yikh'noyi diyal'nosti v umovakh hlobalizatsiyi. *Yevropeys'kyy vektor ekonomichnoho rozvytku.* 1 (16). [in Ukrainian].
6. Shvets' Yu.O., Sukharenko T.A. (2016) Osnovni etapy rozvytku transnatsional'nykh kompaniy ta yikh zv'yazok z hlobalizatsiyeyu. *Visnyk Khmel'nyts'koho natsional'noho universytetu. Ekonomichni nauky.* 3. [in Ukrainian].
7. ICBC. Forbes. URL: <https://www.forbes.com/companies/icbc/?list=global2000#2223f9721679>

8. Forbes Global 2000: найбільші компанії світу. Forbes. URL: <http://forbes.net.ua/ua/business/1416864-forbes-global-2000-najbilshi-kompaniyi-svitu#1>
9. China Construction Bank. Forbes. URL: <https://www.forbes.com/companies/china-construction-bank/?list=global2000#17a8fcf17374>
10. JPMorgan Chase. Forbes. URL: <https://www.forbes.com/companies/jpmorgan-chase/?list=global2000#7be9fcac9fa9>
11. Berkshire Hathaway. Forbes. URL: <https://www.forbes.com/companies/berkshire-hathaway/?list=global2000#59bfe78ebef8>
12. Agricultural Bank of China. Forbes. URL: <https://www.forbes.com/companies/agricultural-bank-of-china/?list=global2000#27f9de6318d0>
13. Bank of America. Forbes. URL: <https://www.forbes.com/companies/bank-of-america/?list=global2000#2503d2e054b3>
14. Wells Fargo. Forbes. URL: <https://www.forbes.com/companies/wells-fargo/?list=global2000#63518d3024f5>
15. Apple. Forbes. URL: <https://www.forbes.com/companies/apple/?list=global2000#49d9c62a5355>
16. Bank of China. Forbes. URL: <https://www.forbes.com/companies/bank-of-china/?list=global2000#5a7e608149ad>
17. Ping An Insurance Group. Forbes. URL: <https://www.forbes.com/companies/ping-an-insurance/?list=global2000#547db4ad5c7b>
18. The World's Largest Public Companies. Forbes. URL: <https://www.forbes.com/global2000/list/#tab:overall>

